

NKUBAP.00.24.AR.13.22 nolu proje

**TIBBİ AROMATİK BİTKİLER EĞİTİM
VE KOLEKSİYON BAHÇESİ**

**Yürütücü: Prof. Dr. A. CANAN SAĞLAM
Araştırmacı: Yrd. Doç. Dr. SEVİYE YAVER
Araştırmacı: Öğr. Gör. LATİF ÇİNKİLİÇ**

2016

Önsöz

Türkiye'nin son yıllara kadar tıbbi ve aromatik bitkiler yönünden üstün yönleri zengin doğal bitki örtüsünden kaynaklanmaktadır. Doğal bitki örtüsü tüketilen ve dışsatımı yapılan tıbbi bitkilere kaynak oluşturmuştur. Ancak günümüzde bu şekilde devam etmeyeceği, doğanın kendini yenileyemeyecek şekilde zarar gördüğü farkedilerek tarımına yönelik çalışmalara hız verilmiştir. Geçmişte doğadan toplanarak tüketilen ve dışsatımı yapılan kekiğin tamamına yakını günümüzde üretimden karşılanmaktadır. Kekikte olduğu gibi pek çok bitkininde üretimi de günümüzde yapılabilmektedir. Doğal bitki örtüsünde kültüre alınmayı bekleyen hala çok sayıda tıbbi aromatik bitki bulunmaktadır. Doğal bitki örtüsü kaynaklı türlerin dünya standartlarına uygun kalite özelliklerine sahip olması, kültüre alınmalarında büyük kolaylık sağlamaktadır. Her tür için bu kadar kolay olmasa da, doğal populasyonlarının yüksek uçucu yağ oranı ve verimi sayesinde Anadolu adaçayı yapılan seleksiyon çalışmalarıyla, kısa sürede Tekirdağ- Şarköy çevresinde yetiştirilebilmiştir. Çalışmaların başarısında Tarım ile Orman Bakanlığının birlikte çalışmalarının etkisi inkar edilemez. Atılan pek çok adıma karşın, Tıbbi Aromatik Bitkiler konusunda başta tohumluk olmak üzere aşılacak birçok zorluk mevcuttur. Doğal bitki örtüsünün korunması konusunda bilinç oluşturulmasının yollarından biri içerisinde yer alan bitkilerin tanınmasını sağlamaktır. Toplama yapılan yörelerde pek çok bitkide üretimlerinden, toplama, kurutma depolamaya kadar eğitim çalışmaları mutlaka yapılmalıdır. Botanik bahçeleri, doğal yaşam alanları gibi bitki ve hayvan türleriyle insanların bir arada olabileceği eğitici, bilinç oluşturan alanların çok sınırlı olması, çarpık şehirleşme, giderek insanları doğal alanlardan koparmakta, doğal bitki örtüsü ve doğanın başlıbaşına bir zenginlik olduğunu unutturmaktadır. Zarar görmeye çok açık, tüketilen bitki türlerini içeren tıbbi aromatik bitkilerin tanıtılabileceği Tıbbi Aromatik Bitkiler Eğitim ve Koleksiyon Bahçesinin bu nedenle önemli olduğunu düşünüyorum. Tıbbi aromatik bitkiler konusunda birlikte çalıştığımız ve bahçenin oluşturulmasında birlikte çabaladığımız Sayın Yrd. Doç. Dr. Seviye YAVER'e, bahçenin tüm sulama sistemini kuran, fidelerin yetiştirilmesi, tarlaya şaşırtılmasında özveriyle çalışan, pratik bilgileriyle işlerimizi her yönüyle kolaylaştıran Öğretim Görevlisi Sayın Latif Çinkılıç'a içtenlikle teşekkür ederim. Materyalin sağlanmasında hertürlü desteklerini gördüğümüz Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesine, Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü'ne, Silivri Belediyesi Tarımsal Üretim Araştırma Merkezi (TÜRAME)ne teşekkür ederim. Ayrıca, Projemizi destekleyen N.K.Ü. BAP birimi ile

Tıbbi Aromatik Bitkiler Eğitim ve Koleksiyon Bahçesinin oluşturulmasına ilk aşamalardan itibaren her türlü teşvik ve desteği veren N.K.Ü. Ziraat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sayın Ahmet İSTANBULLUOĞLU'na ve karşılaştığımız sorunları aşmamızı sağlayan N.K.Ü. Namık Kemal Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Osman ŞİMŞEK'e teşekkürü borç bilirim.

Prof. Dr. A. Canan SAĞLAM, Tekirdağ-2016

Özet

Tıbbi Aromatik Bitkiler Eğitim ve Koleksiyon Bahçesinde tıbbi aromatik amaçlı kullanılan 70 tür bulunmaktadır. Tıbbi aromatik bitkilerin sürdürülebilir kullanımı, değerlendirilmesi ve üretimi bu bitkilerin tanınmasıyla mümkündür. Tıbbi Aromatik Bitkiler Eğitim ve Koleksiyon Bahçesi bu gruba ait bitki türlerinin; tanınmasında, adaptasyon özellikleri yönünden ve tarımında öğrencilere, üreticilere, ilgililere yol gösterici olacaktır.

Anahtar Kelimeler: tıbbi, aromatik bitkiler, uçucu yağ, üretim

Abstract

Living collection of medicinal and aromatic plants that was established for training purpose includes 70 species. Sustainable production, evaluation and usage of medicinal and aromatic plants is possible only if they are known enough. The living collection of medicinal and aromatic plants will be usefull in training of the students and farmers on general characteristics and cultivation of these plants.

Key Word: medicinal, aromatic plant, essential oil, produce

İçindekiler	Sayfa
Giriş	1
Gereç ve Yöntem	4
Bulgular ve Tartışma	7
Sonuç	42
Kaynaklar	43

Şekiller

Şekil 1. Bitkisel materyalin yerleştirilmiş olduğu parsellerin şematik görünümü	5
Şekil 2. Tıbbi Aromatik Bitkiler Eğitim ve Koleksiyon Bahçesinden görünüm	5

GİRİŞ

Tıbbi aromatik bitkiler olarak tanımladığımız bitkiler ve geleneksel kullanım şekilleri, ülkelere hatta yörelere göre değişiklik gösterebilen, yüzyıllar öncesinden geliştirilerek olgunlaşıp, günümüze ulaşmış kültürel birikimlerdir. Bu birikimlerin kaybolmadan değerlendirilmesi, bileşiklerin ve tedavi değerlerinin bilinmesiyle mümkündür. Tıbbi ve aromatik bitkiler, öncelikle hastalıkları önlemek, sağlıklı kalmak veya hastalıkları iyileştirmek için ilaç olarak kullanılan bitkilerdir. Günümüzde “tıbbi” ve “aromatik” bitkiler terimleri genellikle birlikte kullanılmaktadır. “Tıbbi bitkiler”; ilaç, beslenme, kozmetik gibi alanlarda yer alırken, aromatik bitkiler; güzel koku ve tat vermeleri nedeniyle gıda (baharat, bitkisel çay), kozmetik ve parfümeri sektöründe geniş kullanım alanı bulmaktadır. Çok yönlü etkileri ve karmaşık yapılarıyla mikroorganizmaların sentetiklerden çok daha zor dayanıklılık kazanmaları, sentetik ilaçların yan etkisiyle karşılaştırılmayacak kadar düşük yan etkilerinin olması, dünyada ve ülkemizde giderek artan bir ilgi görmelerine ve kullanım alanı bulmalarına yol açmıştır. Bugün bitkisel çaylardan kozmetik ürünlere, aromaterapi yağlarından zirai mücadele ilaçlarına kadar kullanım alanları çeşitlenmiş ve kullanım miktarları artmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak ekonomik anlamda da giderek değer kazanmaktadırlar.

Türkiye coğrafi konumu, bitki çeşitliliği, tarımsal potansiyeli sayesinde tıbbi ve aromatik bitkiler ticaretinde önde gelen ülkelerden biridir. Dünyada tüketilen bitkisel ilaç, gıda ve katkı maddeleri ile kozmetik ve parfümeri sanayilerinin girdisini oluşturan pek çok bitki Türkiye doğal bitki örtüsünde bulunmaktadır. Doğal bitki örtüsü zenginliğimizin sürekliliği ve gen kaynaklarının korunması büyük öneme sahiptir. Yoğun olarak toplanan bitkilerin kültüre alınması; korunmalarının yanı sıra kaliteli, saf, temiz, standartlara uygun dolayısıyla piyasa değeri yüksek drog elde etmek yönünden de önemlidir. Tıbbi ve aromatik bitkilerde sürdürülebilir üretim ve pazar potansiyelini yeterince değerlendirmek için bu ürünlerin istenilen miktar ve kalitede olması gerekmektedir. Bazı türlerde doğadan toplama ekonomik olabilir ancak doğadan toplanan bitkilerde kaliteli ve standart ürün elde etmek zordur. Doğadan toplanan bitkilerde kalitenin her zaman istenen düzeyde olmaması, toplama sonrası işleme, depolama ve nakliye koşullarının yeterince karşılanamaması gibi nedenlerle esas olan bu bitkilerin tarımının yaygınlaştırılmasıdır. Türkiye’de tıbbi bitkilerin öneminin artmasına paralel olarak tarımsal çalışmalara başlanmış, özellikle son yıllarda bu

bitkilerde çeşit geliştirmeye yönelik ıslah çalışmaları da hız kazanmıştır. Kekik, anason, kişniş, çemen gibi birçok tıbbi ve aromatik bitkide tescilli çeşitler mevcuttur. Ülkemizde haşhaş, kimyon, safran çok eskiden beri kültürü yapılan bitkilerdir. Bunlara zaman içerisinde anason, rezene, kişniş, nane, fesleğen, çörekotu, çemen, kırmızıbiber, yağ gülü, çay, kudret narı ve şerbetçi otu eklenmiştir. Yakın zamanlarda biberiye, ekinezya, kebere, kekik, lavanta, papatya, şekerotu gibi bazı yeni bitkiler de kültüre alınanlar arasındadır. Çöven, sarı kantaron yanında kardelen, salep, göl soğanı, yılanıyastığı, yılan bıçağı, zambak, ters lale ve lale gibi soğanlı bitkiler de yeni kültür bitkileri arasında yerlerini almışlardır. Ancak bunlar içerisinde en başarılı ve yaygın olarak yetiştirilen kekiğin bile bazı türleri hala doğadan toplanmaktadır. Diğerlerinin üretimleri ihtiyacı karşılamaktan henüz uzaktırlar (Arslan ve ark., 2015).

Tıbbi aromatik bitkilerin ihracatından yıllık 140 milyon dolar civarında bir gelir sağlanmaktadır. Bu ürünlere Türkiye'nin en önemli dışsatım ürünleri olan haşhaş, kebere ve çay gibi bitkiler dahil değildir. Haşhaşın hem tohumu, hem de alkaloidleri önemli ihracat ürünlerimizdendir. Tohum satışından 50-60 milyon dolar, alkaloid satışından da 40-45 milyon dolar bir gelir elde edilmektedir. Kebere ihracatı yıllara göre 10-15 milyon dolar arasında değişmektedir. Türkiye kekik, defne, kebere, kimyon gibi bitkilerde önemli tedarikçi ülkedir. En büyük geliri 60 milyon dolar ile kekik ve 36milyon dolar ile defne bitkisinden elde etmektedir. Türkiye kekik ihracatında dünya lideri olup, yıllık kekik ihracatı yaklaşık 14.000 ton civarındadır. Dünyada tüketilen kekiğin yaklaşık % 60'ını Türkiye karşılamaktadır. İhracatı yapılan kekiğin %80'den fazlası tarla koşullarında üretilmektedir.

Dünya pazarlarında tıbbi ve aromatik bitkilere olan talep her geçen gün giderek artmaktadır. Türkiye, tıbbi ve aromatik bitkileri sadece ham drog olarak değil, morfin, gül yağı, kekik yağı, defne yağı, adaçayı yağı, ıtır çiçeği yağı, sığla yağı, kimyon yağı, anason yağı, lavanta yağı, limon yağı, portakal yağı, mersin yağı, biberiye yağı, reçine, terebentin, oleoresin, sığla, kitre, sakız, zamk olarak onların ekstre ve ekstraktlarının da ihracatını yapmaktadır. Dünya bitkisel drog dış satımı, baharat ve uçucu yağ dış satımı devamlı artış göstermektedir. Ancak; zengin bir tıbbi bitki tür çeşitliliğine ve ekolojik olarak bu bitkilerin tarımına elverişli olan Türkiye uçucu yağların üretimi ve ticareti konusunda önemli bir yere sahip değildir. Afyon alkaloidleri ve gülyacağı dışında genellikle ham drog dışsatımı yapılmakta, bu drogların etkili maddeleri ise dışalım yoluyla sağlanmaktadır. Dışsatımı yapılan bu etkili maddelerin elde edildiği türlerin yurt

içinde üretimlerine başlanması ülke ekonomisi açısından önemlidir. Daha da önemlisi tıbbi ve aromatik bitkilerde sadece ham drog elde etmek değil, ham drogdan elde edilecek ekstre, uçucu yağlar gibi katma değeri daha yüksek ürünlerin hedeflenmesidir.

Tüm Trakya Bölgesi tarımsal üretiminde yoğun olarak buğday, ayçiçeği üretimi yapılmaktadır. Her aşamasında mekanizasyonu mevcut bu ürünler bölge üreticisinin alışık olduğu geleneksel ürünlerdir. Bu ürünler son derece önemli ve stratejik ürünlerdir. Ancak, sürekli parçalanarak küçülen tarım alanları, sulanamayan alanlarda ki düşük verim, girdi fiyatlarının yüksekliği gibi nedenler geleneksel ayçiçeği buğday üreticisini yeni arayışlara yöneltmiştir. Tıbbi aromatik bitkiler de son yıllarda üreticinin ilgisini çekmektedir.

Trakya Bölgesi üç denize kıyısının olması, nehirler, dağlar, biyosfer rezerv alanı niteliğindeki İğneada çevresi su basar ormanı (Longoz) gibi farklı ekolojik özellikteki alanları bir arada bulundurması nedeniyle, zengin bitki çeşitliliğine sahiptir. Trakya doğal bitki örtüsünde 145 familyaya ait 2450 taksonun varlığı bu zenginliğin göstergesidir (Özhatay ve ark. 1996). Bitki örtüsünde; Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan gibi üç farklı floristik bölge elemanları yer almaktadır. Buğday (ekmeklik, makarnalık, turnagagası, topbaş, kaplıca, kavuzlu), kaba tahıl, kavun, mercimek, nohut, adi fiğ, lüpenler, üçgüller gibi türlerin mikrogen merkezi Trakya-Ege bölgeleridir. Bölgede mevcut yerleşim alanları, özellikle İstanbul gibi büyük bir metropolün yakın olması, otoyollar, tüm doğal kaynaklarda olduğu gibi bitki örtüsü üzerinde de baskı oluşturmaktadır. Tıbbi aromatik özellikte olan veya sebze olarak kullanılabilen bitkiler toplamalar nedeniyle de zarar görmektedir (Sağlam ve ark. 2010).

Doğal bitki örtüsü; doğal kaynakların en önemlilerinden biri olup, mevcut kültür bitkilerinin yabani türlerini, ilaç, sebze, baharat, boya bitkisi şeklinde değerlendirilebilecek bitkileri barındırmaktadır. Barındırdığı birçok bitkide gelecekte çok farklı amaçlara hizmet edebilecek potansiyel oluşturmaktadır.

Türkiye'nin doğal bitki örtüsü, bulunduğu iklim kuşağında türler ve özellikle endemik türler yönünden çok zengin olup, 78 milyon hektar alanda 4080'i endemik olmak üzere toplam 12476 bitki taksonunu barındırmaktadır (Karagöz ve ark., 2010).

Doğal bitki örtüsünün önemi ve sürdürülebilir kullanımı konusunda bilinç oluşturulması bu bitkilerin tanınması ve kültüre alınması ile mümkündür. Üniversite yerleşkesi içerisinde oluşturulacak önemli türlerin sergileneceği bir koleksiyon bahçesi

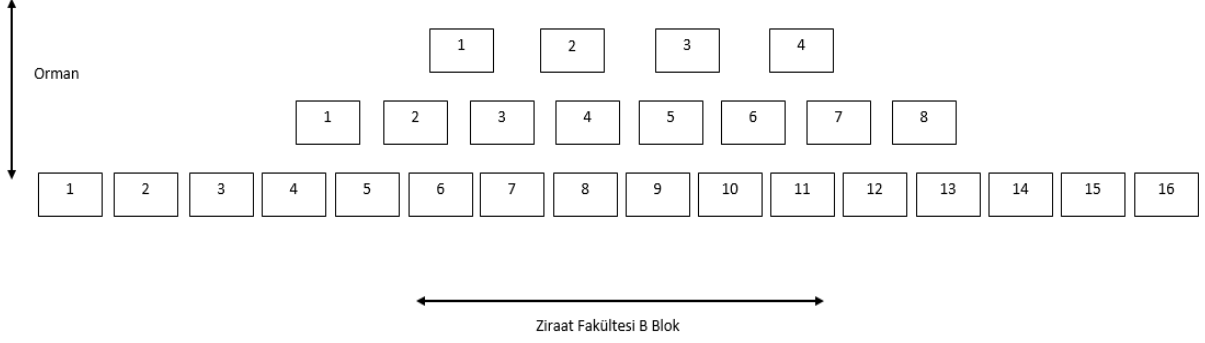
bu yönde önemli katkılar sağlayacaktır. Bu tür bitki örneklerinin sergilendiği alanlar birçok türü bir arada barındırmakta, insanlara türleri tanıma fırsatı yaratmakta, doğa sevgisi ve bilincini aşılacaktır. Trakya'nın tıbbi ve aromatik bitkilerinin öncelikle sergilendiği bahçede, bölgenin doğal bitki örtüsünde yer almayan ancak; tıbbi-aromatik özelliği yönünden önemli olan ve bölgeye adapte olabilecek bölge dışından ve yurt dışından türlere de yer verilmiştir. Bu şekilde bitkilerin bölge koşullarına uyum sağlayabilme yetenekleri de izlenebilmektedir.. Ayrıca bahçe; yapılacak üretim ve araştırma çalışmalarına materyal temini yönünden ve öğrenci uygulama alanı olarak da yarar sağlayacaktır. Bu doğrultuda isteğe bağlı olarak üniversite sürekli eğitim merkezi kanalıyla yapılacak olan eğitim çalışmaları ve bu çalışmaların uygulama alanı olarak da değerlendirilebilecektir. Gelecekte üretim deseninde yer alabilecek alternatif bitki seçiminde üreticiler ve araştırmacılar için adaptasyon yönünden yol gösterici olacaktır.

Gereç ve Yöntem

Gereç

Tıbbi Aromatik Bitkiler Eğitim ve Koleksiyon Bahçesi alanı daha önce üretim alanı olarak kullanılmamış olup, Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanlığı tarafından temizlenip tesviye edilmiştir. Toplam alan yaklaşık $60 \times 55 = 3300 \text{m}^2$ 'dir. Alan; yollar ile bölünmüş 56 üçgen şeklinde parselin oluşturduğu daire şeklinde tasarlanmıştır. Mevcut alanın, 1540m^2 28 parsellik yarım daire şeklindeki kısmı tasarlandığı şekilde uygulanmıştır (Şekil 1,2) Parsellerin her birine elektrik ve damla sulama sistemleri döşenmiştir.

Çeşit Bahçesi Planı

Şekil1. Bitkisel materyalin yerleştirilmiş olduğu parsellerin şematik görünümü

Bahçenin oluşturulmasında kullanılan bitkiler önceki yıllarda Tarla Bitkileri deneme alanında yetiştirilmiş tıbbi aromatik bitkilerden, Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsünden, Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesinden, Silivri Belediyesi Tarımsal Üretim Araştırma Merkezinden (TÜRAME) ve doğal bitki örtüsünden alınan üretim materyallerinin Ziraat Fakültesi seralarında yetiştirilerek çoğaltılmasıyla elde edilmişlerdir.

Şekil 2. Tıbbi Aromatik Bitkiler Eğitim Ve Koleksiyon Bahçesinden görünüm

Yöntem

Bitkisel materyalin özelliğine bağlı olarak üretim aşağıda açıklandığı şekilde yapılmıştır.

Tohum ile üretim

Tohumlar, torf ile hazırlanmış fideliklere veya doldurulmuş kasalara bitki türüne bağlı olarak sonbahar veya kış döneminde ekilmişlerdir. Ekimden sonra tohumların üzeri 0.5-1 cm kalınlığında torf serpilerek kapatılmış, bastırma tahtası ile bastırılarak tohumun toprakla teması sağlanmıştır. Işıktaki çimlenen tohumlar ise toprağa serpilmiş,

üzerleri torf ile kapatılmadan bastırılmıştır. Fidelikler, tohumlarda çıkış tamamlanıncaya kadar torf nemli olacak şekilde düzenli olarak sulanmıştır. Bitki türüne bağlı olarak yaklaşık 5-10 cm boylanan fideler önce önce viyollere ardından bahçeye dikilmişlerdir. Tohum ekiminden yaklaşık 3-4 ay sonra fideler bahçeye dikime hazır hale gelmişlerdir.

Çelik ile üretim

Sonbahar veya İlbahar döneminde yaklaşık 10-15 cm boyunda çelikler alınarak fidelikte perlit ortamında köklendirilmişlerdir. İlbahar döneminde sıcaklığa bağlı olarak 20-25 günde köklenen çelikler önce küçük saksılara şaşırtılmış 20-30 gün sonra da parsellere aktarılmışlardır.

Tohum veya çelik ile elde edilen fideler gelişmelerine bağlı olarak nisan-haziran ayları arasında parsellere aktarılmıştır. Bitkilerin çapalama sulama vb gerekli bakım işlemleri gelişme süreleri boyunca yapılmıştır.

Bulgular ve tartışma

Tıbbi Aromatik Bitkiler Eğitim ve Koleksiyon Bahçesinde bulunan bitki türleri ve bazı özellikleri aşağıda açıklanmıştır.

İstanbul Kekığı, Karakekik

Familiya	Lamiaceae
Cins	<i>Origanum</i>
Tür	<i>Origanum vulgare ssp hirtum</i> L.
İklim İsteği	Ilıman iklim, kış donlarının uzun sürmediği kara iklimi
Yayılma alanı	Türkiye (Marmara Bölgesi), Arnavutluk, Hırvatistan, Yunanistan.
Üretimi	Tohum ve çelik
Toprak İsteği	Tınlı killi alüvyal. Hafif alkali veya nötr. Seçici değil
Su İsteği	Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı sulama koşullarında 3 kat verimli
Ekonomik ömrü	4- 6 yıl
Kullanılan kısmı	Toprak üstü kısımları, yaprakları.
Kullanım alanları	Baharat, bitkisel çay, antimikrobiyal olarak boğaz enfeksiyonlarını ve yaraları iyileştirici, antioksidan olarak gıda ürünlerinde, insektisit, fungusit ve fumigant olarak tarımda. Kekik suyu şeklinde kanda kolesterol ve kan şekerinin düşürülmesi amacıyla ve sindirim sistemi hastalıklarında.

İzmir Kekiği, Bilyeli kekik

Familya	Lamiaceae
Cins	<i>Origanum</i>
Tür	<i>Origanum onites</i> L.
İklim İsteği	İlman iklim, kış donlarının uzun sürmediği kara iklimi
Yayılma alanı	Türkiye (Ege ve Akdeniz kıyıları), Kıbrıs, Yunanistan, Girit
Üretimi	Tohum ve çelik
Toprak İsteği	Tınlı killi alüviyal. Hafif alkali veya nötr. Seçici değil
Su İsteği	Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı sulama koşullarında 3 kat verimli
Ekonomik ömrü	4- 6 yıl
Kullanılan kısmı	Toprak üstü kısımları, yaprakları.
Kullanım alanları	Baharat, bitkisel çay, antimikrobiyal olarak boğaz enfeksiyonlarını ve yaraları iyileştirici, antioksidan olarak gıda ürünlerinde, insektisit, fungusit ve fumigant olarak tarımda. Kekik suyu şeklinde kanda kolesterol ve kan şekerinin düşürülmesi amacıyla ve sindirim sistemi hastalıklarında.

Adi Kekik, Akdeniz Kekiği, Kışlık kekik

Familiya	Lamiaceae
Cins	<i>Thymus</i>
Tür	<i>Thymus vulgaris</i> L.
İklim İsteği	Kurağa soğuğa dayanıklı
Yayılma alanı	Kuzey Batı Akdeniz Bölgesi, Portekiz'den, İtalya ve Yunanistan' a kadar uzanan bölge
Üretimi	Tohum ve çelik
Toprak İsteği	Hafif tınlı, killi, kireçli seçici değil.
Su İsteği	Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı sulama verim arttırıcı
Ekonomik ömrü	3 yıl
Kullanılan kısmı	Toprak üstü kısımları, yaprakları.
Kullanım alanları	Baharat, antiseptik etkili gargara şeklinde, öksürük şuruplarında, bronşit ve boğmacalarda Mide ve baş ağrılarında, antiparaziter olarak dahili, antispazmotik olarak harici.

Kekik, Sater, ibriska, sivri kekik, geyikotu

Familiya	Lamiaceae
Cins	<i>Satureja</i>
Tür	<i>Satureja hortensis</i> L.
İklim İsteği	Kurağa soğuğa dayanıklı
Yayılma alanı	Anadolunun orta, kuzey ve doğu bölgeleri, Kuzey Afrika, Güney, Güneydoğu Avrupa, Ortadoğu, Asya içleri.
Üretimi	Tohum
Toprak İsteği	Kumlu tınlı iyi drenajlı topraklar.
Su İsteği	Verim için sulama gerekli
Ekonomik ömrü	Tek yıllık
Kullanılan kısmı	Toprak üstü kısımları, yapraklı, çiçekli dalları
Kullanım alanları	Baharat, ekstratları flavonoid ve kafeik asit bileşikleri içermektedir. Bunlar arasında rosmarinik asit daha yüksek konsantrasyonda bulunmaktadır. Rosmarinik asit; antiviral, antibakteriyal, antiinflamatuar, antioksidan biyolojik aktif etkilere sahiptir. Bu nedenle farmasotik ve kozmetik endüstrilerinde değerli bir üründür

Mercanköşk, Akkekik

Famulya	Lamiaceae
Cins	<i>Origanum</i>
Tür	<i>Origanum majorana</i> L.
İklim İsteği	Akdeniz İklimi
Yayılma alanı	Türkiye'de Doğu Akdeniz, Güney Anadolu, Kıbrıs, Güney Avrupa, Kuzey Afrika, Güneybatı Asya
Üretimi	Tohum ve çelik
Toprak İsteği	Tınlı killi alüvyal. Hafif alkali veya nötr. Seçici değil
Su İsteği	Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı sulama koşullarında verimli
Ekonomik ömrü	4 yıl
Kullanılan kısmı	Toprak üstü kısımları, yaprakları.
Kullanım alanları	Diğer kekik türlerinden farklı aroması ile baharatolarak aranan bir tür. Antimikrobiyal.

Anadolu Adaçayı

Familiya	Lamiaceae
Cins	<i>Salvia</i>
Tür	<i>Salvia fruticosa</i> Mill.
İklim İsteği	Ilıman iklim, kış donlarının uzun sürmediği kara iklimi
Yayılma alanı	Türkiye'nin Ege, Akdeniz ve Marmara sahil bölgeleri, Libya, Sicilya İtalya'nın güneyi, Balkan yarımadasının güney kısımları, Suriye'nin batısı, Malta, İspanya,
Üretimi	Portekiz
Toprak İsteği	Tohum ve çelik
Su İsteği	Tınlı killi alüviyal ancak seçici değil.
Ekonomik ömrü	Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı sulama koşullarında 2-3 kat verim artışı.
Kullanılan kısmı	4- 6 yıl
Kullanım Alanları	Toprak üstü kısımları, yaprakları. Bitkisel çay olarak tüketime daha uygundur. karminatif, midevi, ter kesici, ekspektoran, diuretik, dezenfektan.

Tıbbi Adaçayı

Familiya

Lamiaceae

Cins

Salvia

Tür

Salvia officinalis L.

İklim İsteği

Sıcağı sever, kış donlarına dayanıklı

Yayılma alanı

Türkiye doğal bitki örtüsünde yoktur. Dalmaçya, Mekadonya kısmen Orta Avrupada yayılış gösterir.

Üretimi

Tohum ve çelik.

Toprak İsteği

Tınlı kumlu, kumlu tınlı ancak seçici değil.

Su İsteği

Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı sulama koşullarında 2-3 kat verim artışı

Ekonomik ömrü

4- 6 yıl

Kullanılan kısmı

Toprak üstü kısımları, yaprakları.

Kullanım Alanları

Bitkisel çay, karminatif, midevi, ter kesici, ekspektoran, diuretik, dezenfektan.

Çiya (Chia)

Familya

Lamiaceae

Cins

Salvia

Tür

Salvia hispanica L.

İklim İsteği

Tropik, subtropik iklimler

Yayılma alanı

Meksika'nın iç ve güney bölgeleri ile Guatamala

Üretimi

Tohum

Toprak İsteği

Kumlu ve tınlı topraklar ancak seçici değil.

Su İsteği

Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı

Ekonomik ömrü

Tek yıllık

Kullanılan kısmı

Tohumları

Kullanım Alanları

Omega 3 grubu yağı ve lif yoğunluğu nedeniyle beslenmede

Misk Adaçayı

Familiya

Lamiaceae

Cins

Salvia

Tür

Salvia sclarea L.

İklim İsteği

Sıcağı sever, kış donlarına dayanıklı

Yayılma alanı

Akdeniz Bölgesi, Trans Kafkasya, İran, Suriye'den Güney Fransa ve Kuzey Afrika'ya kadar olan alan

Üretimi

Tohum

Toprak İsteği

Seçici değil.

Su İsteği

Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı sulama koşullarında verim artar.

Ekonomik ömrü

2 yıl

Kullanılan kısmı

Çiçekli yapraklı dallar, özellikle çiçekleri.

Kullanım Alanları

Çiçeklerden elde edilen uçucu yağı parfüm ve parfümeride, çiçekli dal ve yaprakları midevi, kabız, terlemeyi azaltıcı,yatıştırıcı.

Çok yıllık Dağçayı, Adaçayı

Familya

Lamiaceae

Cins

Sideritis

Tür

Sideritis perfoliata L.

İklim İsteği

Sıcağı sever, kış donlarına dayanıklı

Yayılma alanı

Kuzeybatı, Batı ve Güney Anadolu, Yunanistan Suriye, Lübnan,

Üretimi

Tohum ve çelik

Toprak İsteği

Seçici değil.

Su İsteği

Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı sulama koşullarında verim artar.

Ekonomik ömrü

3 yıl

Kullanılan kısmı

Çiçekli dallar

Kullanım Alanları

Bitki çayı, antiinflamatuvar, antiromatizmal, antiülser

Tek yıllık Dağçayı, Adaçayı, Pazlak

Familya	Lamiaceae
Cins	<i>Sideritis</i>
Tür	<i>Sideritis montana alttür remota</i> L.
İklim İsteği	Sıcağı sever, kış donlarına dayanıklı
Yayılma alanı	Türkiye’de; Trakya, Orta Anadolu, Yunanistan, Ege
Üretimi	Tohum
Toprak İsteği	Seçici değil.
Su İsteği	Kurağa dayanıklı sulama koşullarında verim artar.
Ekonomik ömrü	Tek yıllık
Kullanılan kısmı	Çiçekli dallar,
Kullanım Alanları	Bitki çayı, antiinflamatuvar, antiromatizmal, antiülser

Lavanta

Familiya

Lamiaceae

Cins

Lavandula

Tür

Lavandula angustifolia (Lavander)

Lavandula intermedia (Lavandin)

Lavandula dentate (Fransız lavantası)

İklim İsteği

Kurağa, sıcağa dayanıklı. Sert geçmeyen kara iklimi

Yayılma alanı

Akdeniz ve Balkan ülkeleri

Üretimi

Tohum ve çelik

Toprak İsteği

Kuru, hafif, kireççe zengin topraklar (ancak seçici değil)

Su İsteği

Tesis yılı hariç, kurağa dayanıklı sulama verim arttırıcı

Ekonomik ömrü

8-10 yıl

Kullanılan kısmı

Çiçekleri, toprak üstü kısımları

Kullanım Alanları

Parfümeri, kozmetik sanayi, sabun yapımı, bitkisel çay, idrar arttırıcı, romatizma ağrılarını dindirici, sakinleştirici, yatıştırıcı, antiseptik.

Biberiye

Familiya

Lamiaceae

Cins

Rosmarinus

Tür

Rosmarinus officinalis L.

İklim İsteği

Sıcağı sever, kış donlarına dayanıklı

Yayılma alanı

Türkiye'de Kuzeybatı ve Güney Anadolu Mersin, Adana illeri Akdeniz Bölgesi, Mısır, Kafkasya.

Üretimi

Tohum ve çelik

Toprak İsteği

Tınlı, seçici değil

Su İsteği

Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı sulama koşullarında verim artar.

Ekonomik ömrü

4- 8 yıl

Kullanılan kısmı

Yaprakları ve çiçekleri.

Kullanım Alanları

Baharat, bitki çayı, uçucu yağı parfüm kozmetik ve aromaterapide, antioksidan özelliği en yüksek bitkilerden, hazım sistemini uyarıcı, safra artırıcı ve antiromatizmal.

Oğulotu, limonotu

Familiya	Lamiaceae
Cins	<i>Melissa</i> .
Tür	<i>Melissa officinalis</i> L.
İklim İsteği	Sıcağı sever, kış donlarına dayanıklı
Yayılma alanı	Türkiye'de Kuzeybatı ve Güney Anadolu Mersin, Adana illeri Akdeniz Bölgesi, Mısır, Kafkasya.
Üretimi	Tohum, dal çelikleri, kök tacından ayrılan köklü sürgünler
Toprak İsteği	Tınlı, seçici değil
Su İsteği	Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı sulama koşullarında verim artar.
Ekonomik ömrü	3-4 yıl
Kullanılan kısmı	Limon kokulu yaprakları.
Kullanım Alanları	Bitki çayı, uçucu yağı parfüm ve kozmetikte, yatıştırıcı, gaz giderici, antiseptik.

Binbiryaprakotu, Civanperçemi, Ayvadana

Familiya

Asteraceae (Compositae)

Cins

Achillea

Tür

Achillea millefolium L.

Achillea nobilis L.

İklim İsteği

Subtropik, ılıman iklim bölgeleri.

Yayılma alanı

Üretimi

Tohum ve rizomla

Toprak İsteği

Seçici değil, organik maddece zengin verimli topraklar

Su İsteği

Kurağa dayanıklı ancak verim açısından su gerekli

Ekonomik ömrü

Çok yıllık

Kullanılan kısmı

Çiçekli toprak üstü kısımları,

Kullanım Alanları

Baharat, bitki çayı, şeker, sakız, diş macunları, sabun, krem, losyon ve parfüm sanayinde. Antiseptik, ferahlatıcı, yatıştırıcı, gaz söktürücü, bulantı kesici, ishal önleyici ilaçlarda

Limonotu

Familya	Verbenaceae
Cins	<i>Aloysia</i> .
Tür	<i>Aloysia citriodora</i> , (Sin: <i>Lippia citriodora</i>)
İklim İsteği	Soğuk havalara karşı hassastır. Hava sıcaklığı 0 °C'ye düştüğünde yapraklarını döker ancak gövdesi -10 °C kadar dayanır. Limonotu donlara hassastır.
Yayılma alanı	Şili, Arjantin
Üretimi	Çelik
Toprak İsteği	Toprak derin, kireççe, organik maddelerce zengin ve geçirgen olmalıdır. Çok hafif, kumlu topraklar uygun değildir
Su İsteği	Tesis yılı hariç kurağa dayanıklı sulama koşullarında verim artar.
Ekonomik ömrü	Çok yıllık
Kullanılan kısmı	Limon kokulu yaprakları
Kullanım Alanları	Bitki çayı İnfüzyon şeklinde midevi, iştah açıcı, yatıştırıcı olarak kullanılır. Ağrı kesici, İltihap giderici, Ateş düşürücü, gevşetici, İdrar artırıcı, sindirimi kolaylaştırıcı, çarpıntı giderici. Uçucu yağı, parfüm, aromaterapide, sinirsel rahatsızlıklarda kullanılmaktadır.

Limonotu

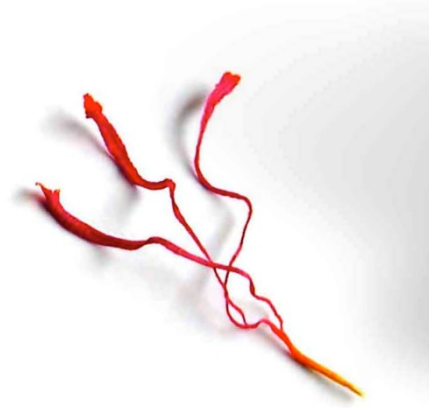
Famulya	Gramineae
Cins	<i>Cymbopogon</i>
Tür	<i>Cymbopogon spp</i>
İklim İsteği	Tropik, subtropik iklim.
Yayıma alanı	Asya, Afrika, Avustralya
Üretimi	Kök tacında oluşun köklü sürgünler ve tohum
Toprak İsteği	Seçici değil, Kumludan killi toprağa kadar iyi drene edilmiş farklı topraklarda yetişebilir
Su İsteği	Düzenli sulama gerekir
Ekonomik ömrü	Çok yıllık
Kullanılan kısmı	Limon kokulu yaprakları, yapraklı gövdeleri
Kullanım Alanları	Asya mutfağında sebze, garnitür, Bitki çayı şeklinde soğuk algınlığı öksürük ve nezlede. Uçucu yağı aromaterapide, burun tıkanıklığında, parfüm ve kozmetikte.

Nane

Familiya	Lamiaceae
Cins	<i>Mentha</i> .
Tür	<i>Mentha spp.</i>
İklim İsteği	Subtropik, ılıman iklim bölgeleri.
Yayılma alanı	Tüm Anadolu ve Trakya'da farklı türleri bulunmaktadır. Kuzey yarıküre den Asya Tropik bölgeleri, Kuzey Afrika'ya kadar birçok türü yayılış gösterir.
Üretimi	Çelik ve stolonlar ile
Toprak İsteği	Seçici değil
Su İsteği	Kurağa dayanıklı ancak verim açısından su isteği yüksek.
Ekonomik ömrü	3-4 yıl
Kullanılan kısmı	Yaprakları.
Kullanım Alanları	Baharat, bitki çayı, şeker, sakız, diş macunları, sabun, krem, losyon ve parfüm sanayinde. Antiseptik, ferahlatıcı, yatıştırıcı, gaz söktürücü, bulantı kesici, ishal önleyici ilaçlarda

Safran

Familiya	Iridaceae
Cins	<i>Crocus</i>
Tür	<i>Crocus sativus</i>
İklim İsteği	Tropik, subtropik iklim.
Yayılma alanı	Anadolu, Doğu Akdeniz, Orta Asya
Üretimi	Soğanları ile (triploid kısır tohum bağlamaz)
Toprak İsteği	Seçici değil, Kumludan killi toprağa kadar iyi drene edilmiş farklı topraklarda yetişebilir
Su İsteği	Düzenli sulama gerekir
Ekonomik ömrü	Çok yıllık, üç yıl sonunda yumrular sökülerek yeri değiştirilir.
Kullanılan kısmı	Çiçeğin dişi organının tepelik kısmı (Stigmaları)
Kullanım Alanları	Bitkisel boyar madde. Tatlılar ve yemeklere renk ve aroma verici. Kalp çarpıntısı, nefes darlığı, kansızlık, iktidarsızlık tedavisinde

Yağ gülü, Isparta gülü, Şam-Damask gülü

Familiya	Rosaceae
Cins	<i>Rosa</i>
Tür	<i>Rosa damascena</i> Mill.
İklim İsteği	Ilıman iklim bitkisi. Bol ışıklanan, yeterince yağışlı, çiçeklenme döneminde (Mayıs-Haziran) kuraklık ve don olaylarının olmadığı, sert rüzgâr almayan, sabah erken saatlerde çiğ düşen iklim bölgelerine iyi uyum sağlar.
Yayıma alanı	Türkiye- Isparta, Bulgaristan-Kazanlık.
Üretimi	Dal çelikleri
Toprak İsteği	Seçici değil, Kumlu-tınlı derin, süzek, yeterince organik madde içeren, hafif kireçli topraklar.
Su İsteği	Sulanmadan yetiştirilebilir. Sulama verimi 2kata kadar arttırabilir.
Ekonomik ömrü	7-12 yıl
Kullanılan kısmı	Çiçekleri
Kullanım Alanları	Gülyağı, gül suyu, konkret ve absolute şeklinde parfüm, kozmetik endüstrisinin en kıymetli hammaddelerindedir. Gülsuyu ateş düşürücü, antseptik özelliktedir. Ayrıca; gıda endüstrisinde koku ve tat verici olarak kullanılır.

Ekinezya

Familiya	Asteraceae
Cins	<i>Echinacea</i>
Tür	<i>Echinacea purpurea</i> (L.) Moench. (Mor çiçekli ekinezya) <i>Echinacea pallida</i> (L.) (Dar yapraklı ekinezya, soluk çiçekli ekinezya)
İklim İsteği	Soğuk kış şartlarına ve donlara dayanıklıdır. Işığı ve sıcaklığı seven türleri olduğu gibi yarı gölgede yatışebilen türleride vardır.
Yayılma alanı	Kuzey Amerika
Üretimi	Tohum ve bitki tacının köklü parçalara ayrılması ile
Toprak İsteği	Kumlu-tınlı süzek, orta zengin, hafif bazik topraklar
Su İsteği	Kuraklığa toleranslıdır. Sulama verim arttırıcıdır.
Ekonomik ömrü	4-6 yıl
Kullanılan kısmı	Çiçekli toprak üstü kısmı ve kökleri. <i>E. pallida</i> esas olarak kökleri için, <i>E. purpurea</i> toprak üstü kısımları için yetiştirilirse de tüm türlerde bitkinin tamamı kullanılır.
Kullanım Alanları	Bağışıklık güçlendirici olarak kullanılır. Kızılderililer tarafından geleneksel olarak kullanılmıştır Antiviral etkisi nedeniyle grip ve soğuk algınlıklarına karşı kış aylarında kür şeklinde uygulamaları vardır. Dünyanın pek çok ülkesinde bu amaçla eczanelerde satılan ilaçları mevcuttur.

Pelin, pelinotu.

Familiya	Asteraceae
Cins	<i>Artemisia</i>
Tür	<i>Artemisia annua</i> L.(Tek yıllık, Peygamber süpürgesi) <i>Artemisia absinthum</i> L.(Çok yıllık, Acı pelin, Vermut)
İklim İsteği	Karasal ve ılıman iklim bölgeleri. Seçici değil.
Yayılma alanı	Türkiye’de 20’nin üzerinde türü doğal yayılış gösterir.Tek yıllık pelin;Türkiyenin Kuzeyi, Marmara Bölgesi Güney Anadolu, İspanya, Güney Fransa, Orta Avruoa, Kuzey Balkanlar, Güney Rusya,Kırım, Filistin, Suriye, Kuzey İran, Türkistan Çok yıllık pelin, Kuzey Türkiye,Karasal Anadolu, Güney Anadolu. Avrupanın kuzeyi hariç tüm Avrupa’da yaygındır. Ilıman Asya, Kuzey Afrika Amerika
Üretimi	Tohum
Toprak İsteği	Kireçli kumlu-tınlı, ancak seçici değil.
Su İsteği	Kurağa dayanıklı, ancak sulama verim arttırıcı
Kullanılan kısmı	Çiçekli toprak üstü kısımları
Kullanım Alanları	Tekyılılık pelin dizanteride, Her iki tür ağrı kesici olarak yakı şeklinde, allerjik kaşıntılarda Thujon nedeniyle özellikle çok yıllık pelinin dahilen kullanımı önerilmemektedir. Herbisit ve insektisit etkileri vardır.

Hatmi

Familiya	Malvaceae
Cins	<i>Althaea</i>
Tür	<i>Althaea officinalis</i> L. (Tıbbi hatmi) <i>Althaea rosa</i> L. (Gül hatmi)
İklim İsteği	Ilıman iklimden kara iklimine kadar farklı iklim özelliklerinde yetişebilir. Adaptasyon yeteneği yüksek.
Yayılma alanı	Kuzeybatı, Doğu, Güney ve Güneydoğu Anadolu, Kuzeyi hariç Avrupa, Filistin, Kafkasya, İran, Suriye, Hazar Denizi
Üretimi	Tohum
Toprak İsteği	Seçici değil
Su İsteği	Kurağa dayanıklı ancak çiçek ve yeşil aksam verimi sulama ile artar
Ekonomik ömrü	2 yıl bazen uzayabilir
Kullanılan kısmı	Yaprak, çiçek ve kökleri.
Kullanım Alanları	Taşıdığı müsilaj nedeniyle infüzyon veya dekoksion şeklinde yumuşatıcı olarak, soğuk algınlığı ve öksürüğü yumuşatıcı.

Tuceli sarmısağı

Famulya

Cins

Tür

İklim İsteği

Yayılma alanı

Liliaceae

Allium

Allium tuncelianum

Yayılış alanı kara iklimi bölgeleridir.

Dünya'da sadece Tunceli ilinde ve özellikle Munzur dağları eteklerinde yer alan Ovacık ve Pülümür ilçelerinde yaygın olarak bulunan endemik bitkidir. Bitkinin Munzur dağı'nın Erzincan yönüne bakan yamaçlarında da bulunduğu belirtilmektedir. Bitki endemik olması ve '**Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı**' nda **zarar görebilir** olması nedeniyle korunması gereken bitkiler içinde değerlendirilmektedir. Bahçede mevcut bitki materyali Gümüşhane-Süle köyünden 1600m rakımda doğal bitki örtüsünden alınan tohumların köyde üretilen bitkilerinden elde edilmiştir.

Üretimi

Toprak İsteği

Su İsteği

Ekonomik ömrü

Kullanılan kısmı

Kullanım Alanları

Tohumla ve soğandan ayrılan küçük dişler ile

Süzek, tınlı-kumlu orta ağır topraklar

Yağışların yeterli olmadığı dönemlerde sulanmalı

Her yıl yeniden dikilmeli (sarımsakta olduğu gibi)

Toprak altında oluşun soğanı (tek parçalı sarımsak kısmı).

Sarmısağın kullanıldığı alanlarda kullanılabilir. Tansiyon düşürücü, iştah açıcı, antiseptik

Kum zambağı

Familya

Amaryllidaceae

Cins

Pancratium

Tür

Pancratium maritimum

Yayılma alanı

Trakya, Anadolunun sahil kesimleri, Akdeniz Bölgesi, Bulgaristan, Batı Transkafkasya (Karadeniz kıyıları)

Üretimi

Tohum ve yavru yumrular ile

Nesli tehlike altında olan bitkilerden olup, Türkiye dışına çıkarılması da yasaktır.

Çivitotu

Famulya

Brassicaceae

Cins

Isatis

Tür

Isatis tinctoria

Yayılma alanı

Anadolu, Avrupa, Yunanistan

Üretimi

Tohumla

Kullanılan kısmı

Çiçekli bitki kısmı

Kullanım Alanları

Doğal boyamacılıkta mavi renk elde etmekte kullanılır.

Doğu Karakafesotu

Familya

Boraginaceae

Cins

Symphytum

Tür

Symphytum orientale

Yayılma alanı

Türkiye'de 11'l endemik, 24 türü bulunmaktadır. Avrupa, Rusya, İran, Gürcistan, Ege adaları, Romanya ve Balkanlarda farklı türlerin yayılışları vardır.

Üretimi

Tohum ve kök tacından ayrılarak yapılabilir.

Kullanılan kısmı

Kökleri, toprak üstü kısmı

Kullanım Alanları

Ezik, burkulma, kırık-çıkıklarda, kemikleri kaynatmak amacıyla, kemik rahatsızlıklarında, yara ve yara izi tedavisinde kullanılır Allontoin maddesi nedeniyle hücre yenileme özelliği vardır.

İtir

Familiya

Geraniaceae

Cins

Pelargonium

Tür

Pelargonium graveolens

İklim İsteği

Subtropik, sıcak iklim bölgeleri

Yayılma alanı

Güney Afrika,

Üretimi

Sap ve kök çelikleri

Toprak İsteği

Seçici değil, Kumlu-tınlı süzek, topraklar

Su İsteği

Kurağa dayanıklı, su verim artırıcı

Ekonomik ömrü

10 yıl

Kullanılan kısmı

Çiçekli toprak üstü kısımları

Kullanım Alanları

Kokusu gülyağına benzer, uçucu yağı parfüm ve kozmetikte kullanılır. Bitki çayı ve süs bitkisi olarak kullanılır

Hintyağı

Familya

Euphorbiaceae

Cins

Ricinus

Tür

Ricinus communis L.

Yayılma alanı

Doğu Afrika Etopya, İran- Afganistan, Filistin-Güneybatı Asya, Hindistan-Çin ve Arap yarımadası

Üretimi

Tohumla

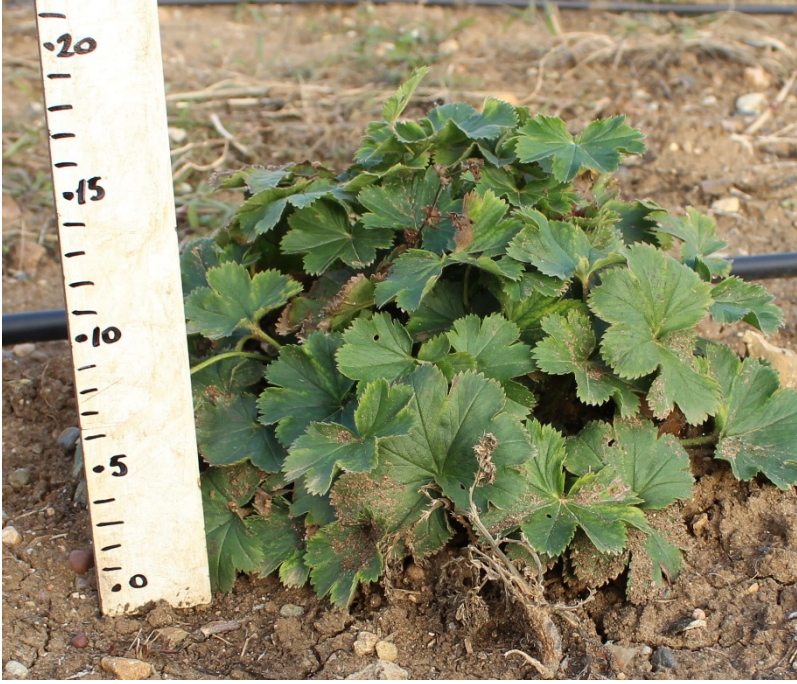
Kullanılan kısmı

Tohumları

Kullanım Alanları

Tohumlarında bulunan "ricin" müshil etkili ilaçların yapımında kullanılır. Tohumlarından elde edilen yağ sanayide kullanılır. Dekoratif görüntüsüyle çevre düzenlemelerinde sıklıkla yer verilir. **Çok zehirlidir.**

Aslanpençesi

Familiya

Rosaceae

Cins

Alchemilla

Tür

Alchemilla vulgaris L.

Yayılma alanı

Türkiye'nin birçok bölgesine yayılmış 60'ın üzerinde türü bulunmaktadır. Bu türler içerisinde çok sayıda endemik türde bulunmaktadır.

Üretimi

Tohum ile veya köklerden ayrılarak çoğaltılabilir.

Kullanılan kısmı

Çiçekli toprak üstü kısımları

Kullanım Alanları

Kanama durdurucu, ishal kesici, yara iyileştirici, adet düzensizliği, selülit giderici, ağrı kesici olarak kullanılır.

Meyankökü, Meyan, Piyam

Familya

Fabaceae

Cins

Glycyrrhiza

Tür

Glycyrrhiza glabra

Yayılma alanı

Anadolu, Güney Avrupa, Kırım, Güney Rusya, Kuzey Afrika, Güneybatı, Orta ve Doğu Asya

Üretimi

Tohum ve kök parçaları

Kullanılan kısmı

Kökleri

Kullanım Alanları

Bitki çaylarında tatlandırıcı olarak kullanılır. Ülserde, nefes açıcı olarak, kabıza karşı, antienflamatuvar, antidiabetik, bağışıklık güçlendirici olarak kullanılır. Antioksidan etkisi yüksektir.

- **Gümüşi ihlamur** *Tilia tomentosa Moench (sin. T. argentea Desf.)*
(idrar artırıcı, terletici, yatıştırıcı, uyutucu göğüs yumuşatıcı)
- **Sığla ağacı, günlük** *Liquidamber orientalis*
(sinnamik asit içerir, solunum yolları antiseptiği, ekspektoran, antiparaziter, parfümeride koku fikstatörü)
- **Mabet ağacı** *Ginko biloba L.*
(Bellek ve düşünme yeteneklerini güçlendirici, demans, Alzeheimer durumlarında, kan dolaşımı bozukluklarında)
- **Kuşburnu** *Rosa canina L.*
(kabız, kuvvet verici, zengin c vitamin içeriğine sahip)
- **Kantaron, binbirdelikotu** *Hypericum spp.*
(yatıştırıcı, göğüs yumuşatıcı, yara ve yanık iyileştirici, antidepresan etkili ilaçların yapımında)
- **Tıbbi papatya** *Matricaria recutita (sin: Matricaria chamomilla L.)*
(iştah açıcı, yatıştırıcı, gaz ve safra söktürücü, yara iyi edici)
- **Boyacı papatyası** *Anthemis tinctoria L.*
(sarı renge boyamada)
- **Isırgan** *Urtica dioica L., U. pilulifera*
(kan temizleyici, iştah açıcı, güçlendirici, bağışıklık uyarıcı)
- **Ebegümece** *Malva neglecta Wallr.*
(solunum ve sindirim sistemi iltihaplarında koruyucu olarak)
- **Sinirliot** *Plantago lanceolata L.*
(Göğüs yumuşatıcı, balgam ve idrar artırıcı, yara iyi edici)
- **Labada, kuzukulağı** *Rumex cristatus, R. tuberosus ssp. tuberosus*
(Çiban olgunlaştırma, egzama, sebze ve salata)
- **Öksürükotu,** *Tussilago farfara L.*
(Öksürük kesici ve göğüs yumuşatıcı)
- **Karahindiba,** *Taraxacum spp.,*
(iştah açıcı, kuvvet verici, hafif mushil, idrar ve safra söktürücü,)
- **Hindiba** *Cichorium intybus L.*
(İdrar söktürücü, yatıştırıcı, midevi, kuvvet verici)
- **Kısamahmut, yemeşesi, mayasıl otu** *Teucrium chamaedrys L. T. polium L.*
(iştah açıcı, uyarıcı, kuvvet verici, şeker hastalığına karşı)
- **Gelincik** *Papaver rhoeas L.*
(Yatıştırıcı, göğüs yumuşatıcı, öksürük kesici)

- **Hodan** **Borago officinalis L.**
(Çiçek ve yapraklar diuretic, çiçekleri terletici, yatıştırıcı, tohumlarından elde edilen sabit yağ değerlidir cilt yenileyici olarak kırıışıkların giderilmesinde)
- **Defne** **Laurus nobilis L.**
(Dünya defne yaprağı ihtiyacının tamamına yakını Türkiye karşılamaktadır. Önemli dışsatım ürünü. Terletici antiseptic, midevidir. Tohumlarından elde edilen sabit yağ defne sabunu yapımında kullanılır.Saç dökülmelerine karşı, gözenekleri açıcı, ve parazitlere karşı veterinerlikte kullanılır.
- **Sakız ağacı** **Pistacea lentiscus L.**
(Balgam söktürücü, midevi, yara iyileştirici,diş etlerini kuvvetlendirici, ağacın yaprakları ve sakızında bulunan uçucu yağı çok değerlidir.)
- **Hayıt, rahip biberi** **Vitex agnus-castus L.**
(Yapraklar flavonozit ve sineol içeren uçucu yağ taşır. Meyveler Süt salgısını arttırıcı, adet düzenleyici etkidir.ağrı kesici, yara iyileştirici, antiseptic, antibakteriyel, antimikrobiyel olarak kullanılır.)
- **Çarkıfelek** **Passiflora sp, (Passiflora incarnata)**
(Bitkinin toprak üstü kısımları huzursuzluk, endişe, uykusuzluk, menstrasyon, ve menepoz dönemlerindeki ruhsal sıkıntı ve gerginlik gibi şikayetlerde dahilen kullanılır. Eczanelerde standardize ilaçları mevcuttur.)
- **Aslankuyruğu** **Leonurus cardiaca L.**
(Çiçekli toprak üstü kısımları kalp güçlendirici, kan basıncını düşürücü, sakinleştirici)
- **Ezan çiçeği,** **Oenothera biensis L.**
(Tohumlarından elde edilen yağı yaşlanmaya karşı hücre yenileyici, allerjilere, arteroskleroza karşı, antienflamatuvar, antitumor, tansiyon düşürücü olarak kullanılır.)
- **Tatula, şeytan elması** **Datura spp.**
(Bitkinin yaprak çiçek veya tohumları kullanılır. Bitki zehirlidir. Alkoloidlerinin merkezi sinir sistemine değişik etkileri bulunmaktadır. Alkoloidleri ilaç sanayiinde kullanılmaktadır.)
- **Kudretnarı** **Momordica chrantia L.**
(Meyveleri balla karıştırılarak veya zeytinyağında bekletilerek ülsere karşı kullanılır)

- **Aynısafa, tıbbi nergis** ***Calendula officinalis* L.**

(Çiçekleri yara iyileştirici cilt hastalıklarında, ekstraktlarının antienflamatuvar, antiülser ve sakinleştirici etkileri bildirilmektedir.)

- **Yabani yasemin** ***Solanum dulcamara* L.**

(Ağrı kesici, hafif uyutucu uyuşturucu, antienflamatuvar, antiseptik, antiviral, anafrodizyak, laktasif,tansiyon düşürücü etkileri bulunmaktadır. Bitki zehirlidir).

Yukarıda özellikleri açıklanan bitkilere ek olarak anason, rezene, çemen kişniş, fesleğen, çörekotu, keten, kimyon, çöven gibi bitkiler de bahçe de yer almaktadır.

Sonuç

Bilinçsizce ve yoğun şekilde yapılan toplamalar, yol yapım çalışmaları, turizm ve tarımsal amaçlı faaliyetler sonucu doğal bitki örtüsü ve bitki örtüsünde yer alan tıbbi aromatik bitki türleri çok büyük zarar görmektedir. Bu bitkilerin sürdürülebilir kullanımı ve değerlendirilmesi yönünden mutlaka bazı önlemlerin alınması gerekmektedir.

- Tıbbi - aromatik bitkilerin yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi, doğanın korunması ve bu bitkilerin sürdürülebilir kullanımı açısından önemlidir. Bu konuda Bakanlık teşvik ve destekleri özendirici, yol gösterici olmaktadır.
- Diğer kültür bitkilerinin verimli olmadığı alanların değerlendirilmesinde veya ayçiçeği, buğday üretiminden yeterli gelir sağlanamayan küçük alanların değerlendirilmesinde bu bitkilerin tarımı önerilebilir (Sağlam ve ark.2001,)
- Trakya Bölgesinde doğayı bozmadan koruma-kullanım dengesi çerçevesinde ele alınacak sürdürülebilir turizm uygulamalarına yer verilmelidir. (Kiper ve ark. 2010). Tıbbi aromatik bitkiler bu tür uygulamalarda yöre bitkilerinin kültüre alınmasını da kapsayacak şekilde değerlendirilebilecek bitkilerdir.

Tıbbi aromatik bitkilerin sürdürülebilir kullanımı, değerlendirilmesi ve üretimi bu bitkilerin tanınmasıyla mümkündür. Tıbbi Aromatik Bitkiler Eğitim ve Koleksiyon Bahçesi bu gruba ait bitki türlerinin; tanınmasında, adaptasyon özellikleri yönünden ve tarımında öğrencilere, üreticilere, ilgililere yol gösterici olacaktır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1991. Bitkilerden elde edilen boyalarla yün liflerinin boyanması. T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ankara
- Akalın, E.1993. Tekirdağ İlinde İlaç ve Gıda Olarak Kullanılan Yabani Bitkiler. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Farmasötik Botanik Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Aslancan, H. ve R. Sarıbaş, 2011 Lavanta yetiştiriciliği. Meyvecilik Araştırma İstasyonu Müdürlüğü Yayın No: 4 1Yalova.
- Avcı, M. 2005. Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi. ISSN 1302-7212, No.:13, Page 27-55, İstanbul,
- Baydar, H., 2009. Tıbbi Ve Aromatik Bitkiler Bilimi Ve Teknolojisi Süleyman Demirel üniversitesi yayın no 51 (genişletilmiş 3.baskı) Isparta.
- Baytop, T., 1963. Türkiye'nin Tıbbi ve Zehirli Bitkileri. İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 1039 Tıp Fakültesi, No: 59 İstanbul.
- Baytop, T., 1999, Türkiye'de Bitkiler İle Tedavi Geçmişte ve Bugün. Nobel Tıp Kitabevleri İstanbul.
- Ceylan, A., 1997. Tıbbi Bitkiler II (Uçucu Yağ Bitkileri). Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları No.481, İzmir.
- Davis, P.H., 1978. Flora of Turkey and The East Aegean Islands. 6:680-687. University Press, Edinburg.
- Demirezer, Ö., Ersöz, T., Saraçoğlu, İ., Şener, B., 2007. Tedavide Kullanılan Bitkiler. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.
- Dönmez, Y. 1968.Trakya'nın Bitki Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayın no:51.İstanbul.
- Duke J.A.2002. Medicinal Herbs. CRC Handbook of Medicinal Herbs. II. Title.
- Ekim, T., M. Koyuncu, H.Vural, Z. Duman, Aytaç ve N. Adıgüzel. 2000. Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı (Eğrelti ve Tohumlu Bitkiler). Türkiye Tabiatını Koruma Derneği yayınları ISBN 975-93611-0-8 Ankara.
- Eliçin, G. 1983. Işık Dağı (Ganos-Tekirdağ)'nın Florası. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları İ.Ü. yayın no: 3137, O.F Yayın no:334
- Galambosi, B., 2004. Cultivation in Europe: The Genus Echinacea, ed. Sandra Carol Miller, asst. ed. He-ci Yu. CRC Press, Boca Raton, FL.
- Gençtan, T., 2012. Tarımsal Ekoloji. Namık Kemal Üniv. Ders Kitabı. Genel Yayın: 6 Yayın No:3, Tekirdağ.
- Karagöz, A., N. Zencirci, A.Tan, T.Taşkın, H. Köksel, M.Sürek, C. Toker, K.Özbek, 2010. Bitki Genetik Kaynaklarının Korunması ve Kullanımı. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi. Ankara.
- Kiper, T.,Korkut, A.,Özyavuz, M., Yılmaz, E., 2010. Tekirdağ İli Şarköy İlçesinde Kırsal Turizme Yönelik Alan Kullanım Planlaması. 109Y162 Nolu Tubitak Projesi Sonuç Raporu.

- Özdemir, G. ve C. Sağlam, 2009. Sustainable use of medicinal and aromatic plants and employment of women in its production: case of Kumbağ- Uçmakdere area. Balkan Environmental Association, 16-18 Jun.Tekirdağ.
- Özhatay, N., N. Başak, G. Dalgic, F. Dane. 1996. Trakya'nın Eğrelti ve Çiçekli Bitkilerinin Listesi. İ.Ü. Eczacılık Fak. İstanbul.
- Padulosi, S., 1997. Oregano. Promoting the conservation and use of underutilized and neglected crops. 14. Proceedings of the IPGRI International Workshop on Oregano, 8-12 May 1996, CIHEAM, Valenzano (Bari), Italy. Institute of Plant Genetics and Crop Plant Research, Gatersleben/International Plant Genetic Resources Institute, Rome, Italy
- Rahman, A. 2000. Studies in natural products chemistry. Vol. 21 (part.B) Elsevier Science B.V. Amsterdam
- Sağlam, C., F. Aslanoğlu, S. Yaver. 2001. Medicinal and Aromatic Plants in the Thrace. Workshop on Agricultural and Quality Aspects of Medical and Aromatic Plants. Adana.
- Sağlam, C., S. Yaver, G. Özdemir, T. Kiper, 2010. Şarköy İlçesi Doğal Bitki Örtüsünde Yetişen Tıbbi - Aromatik Bitkiler ve Değerlendirme Olanakları. ŞarköyÜN Değerleri Sempozyumu. Şarköy-Tekirdağ.
- Tanrıkulu, N., 2015. Tıbbi bitkileri doğru kullanma rehberi. Hayykitap-128, İstanbul.
- Tanker, N., Koyuncu, M., Çoşkun, M., 2004. Farmasötik Botanik. Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Yayınları No: 88, Ankara
- Weiss, E. A., 2000. Oilseed Crops. Blackwell Science LTD. Oxford.
- Yarç, C. 2000. Işıklar Dağının (Tekirdağ) Vejetasyonu Üzerinde Fitososyolojik ve Ekolojik Araştırmalar. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 16 (1-2):1-10.
- Zeybek., N., 1985. Farmasötik Botanik. Ege Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Yayınları No: 1, İzmir.
- Zeybek, U., Haksel M., 2010. Türkiye'de ve dünyada önemli tıbbi bitkiler ve kullanımları. Argefar ve Helvacızade Yayınları 1, İzmir.